

แนวทางการดำเนินเศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ

Guidelines for Conducting an Integrated Buddhist Sufficiency Economy

พระนพดล สุตติธมโม¹ สามารถ สุขุประการ² และศิริโรจน์ นามเสนา³

PhraNopadol Suttidhammo, Sarmart Sukhuprakarn and Siriroj Namsana

Received: May 29, 2023

Revised: July 17, 2023

Accepted: July 17, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร 2) ศึกษาหลักคุณธรรมที่ส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร และ 3) การนำเสนอแนวทางการดำเนินเศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน และการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/คน วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า เมื่อเกษตรกรได้ดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ตัวเองและสังคมมีการพัฒนาด้านจิตใจ และปัญญา โดยการทำงานด้วยความขยัน รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สมบัติ ใช้จ่ายแต่พอเหมาะแก่ฐานะ เมื่อมีงานทำแล้วต้องรู้จักประมาณในการใช้จ่ายรู้จักแบ่งปันแก่เพื่อนบ้าน สังคมบุญโดยการทำทาน ซึ่งสิ่งที่สำคัญ คือ มีคุณภาพชีวิตที่ดี 2) หลักคุณธรรมที่ส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า เมื่อเกษตรกรได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมแล้ว นำมาเป็นแนวทางการในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม เป็นผู้มีความรัก ความเมตตา ความเสียสละ และการให้อภัย ทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ทำให้มีชีวิตและครอบครัวอยู่ร่วมกับสังคมอย่างสงบสุข สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ 3) การนำเสนอแนวทางการดำเนินเศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ครอบครัวมี

¹ คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบูรณ์; Sangha in Phetchabun Province

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: moontadeenoppadol@gmail.com, Tel. 093-2748505

อยู่ มีกิน ไม่ขาดแคลน คนในครอบครัวไม่ต้องทิ้งบ้านเรือนเพื่อไปหางานทำในต่างถิ่น คนในชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคีกัน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ระบบเศรษฐกิจในประเทศไทยมีความเข้มแข็ง เป็นระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ไม่ผลิตเพื่อขายหรือส่งออกอย่างเดียว เมื่อมีปัญหาด้านเศรษฐกิจประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบน้อยเพราะเกษตรกรที่บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสามารถผลิตสินค้าใช้เองได้ ทำให้เกษตรกรมีหลักในการปรับปรุงและพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

คำสำคัญ: เศรษฐกิจพอเพียง, พุทธบูรณาการ, เกษตรกร

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the use of the Sufficiency Economy Philosophy of farmers; 2) to study the moral principles that promoted the Sufficiency Economy Philosophy of farmers; and 3) to present guidelines for implementing an integrated Buddhist Sufficiency Economy. It was a qualitative research by in-depth interviews with 18 key informants and group discussions with 9 experts. Descriptive content analysis was used. The results of the research found that 1) using the Sufficiency Economy Philosophy of farmers found that when farmers followed Sufficiency Economy Philosophy made yourself and society develop mentally and intellectually by working with diligence, knowing how to preserve wealth, spending only in proportion to your situation. When you had work, you must know how to spend and share with your neighbors. accumulate merit by giving alms that what was important was having a good quality of life; 2) moral principles to promote the Sufficiency Economy Philosophy of farmers found that when farmers have acted according to the Dhamma principles, they took them as a guideline for living life to develop oneself and society, be a person of love, kindness, sacrifice, and forgiveness, work with diligence, make your life and family coexist peacefully with society and be able to prevent and solve various problems. 3) presentation of guidelines for conducting an integrated Buddhist sufficiency economy found that following the sufficiency economy philosophy allowed families to have

enough to eat, without shortages. Family members did not have to leave their homes to find work in other place. People in the community were united, exchanged knowledge available in the community together. Sufficiency economy made the economic system in the country strong. It was a self-reliant economic system. It was not produced for sale or export only. When there were economic problems, Thailand was less affected because farmers who had integrated the sufficiency economy can produce products for their own use. It gave farmers the principles to improve and develop their livelihoods for the better.

Keywords: Sufficiency Economy, Integrated Buddhism, Farmer

บทนำ

ปัญหาสำคัญของชาวเกษตรกร คือ การขาดความมั่นคงในชีวิต ไม่มีระบบสวัสดิการ ไม่มีหลักประกันในชีวิต บางคนมีลูกหลานพอพึ่งพิงอาศัยได้ แต่หลายคนต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวเดียวดายเผชิญกับชีวิตที่โหดร้ายตามลำพัง ชีวิตในชุมชนซึ่งเคยพึ่งพาอาศัยกัน ก็เปลี่ยนไปเป็นคนต่างอยู่ต่างคนต่างดิ้นรน ปากกัดตีนถีบเพื่อแก้ปัญหาการทำมาหากิน ปัญหานี้สืบ ชีวิตปราศจากระบบระเบียบ นอกจากการหาเงิน และพากันแยกย้ายเข้าสู่ตัวเมือง ต่างที่ต่างถิ่นพ่อแม่ลูกต้องแยกกันอยู่แยกกันเดิน จึงเป็นชีวิตที่ขาดภูมิคุ้มกันเมื่อสังคมเปลี่ยนไป (มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, 2542)

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2555) เป็นแนวคิดที่ถูกหล่อหลอมมาจากความเป็นจริงแห่งธรรมชาติ ที่มนุษย์ทุกคนต้องศึกษาให้เข้าใจ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงวางแผนไว้ให้ชาวไทยนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ โดยอาศัยความพอประมาณ และความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียร และความอดทน สติ และปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หลักเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้พอมีพอกิน ปลูกไม้ผลไว้หลังบ้าน 2-3 ต้น เพื่อไว้กินเองในครัวเรือน เหลือจึงขายไป การพออยู่พอกินทำให้บ้านน่าอยู่ปราศจากสารเคมี กลิ่นเหม็น ใช้แต่ของที่เป็นธรรมชาติ (ใช้จุลินทรีย์ผสมน้ำอุ้มน้ำบ้าน จะสะอาดกว่าใช้น้ำยาเคมี) รายจ่ายลดลง

สุขภาพจะดีขึ้น (ประหยัดค่ารักษาพยาบาล) และการพอกพองใจ เราต้องรู้จักพอ รู้จักประมาณตน ไม่ใคร่อยากมีเช่นผู้อื่น เพราะเราจะหลงติดกับวัตถุ ปัญญาจะไม่เกิดแก่ตนเองและส่วนรวม

หลักคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้วเป็นหลักของการยึดเหนี่ยวจิตใจของมวลมนุษย์ทั้งหลาย พระพุทธศาสนาได้แสดงหลักแห่งการใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงชีวิตตนเองของชาวเกษตรกรไว้ว่าต้องรู้จักใช้จ่ายอย่างพอประมาณ ไม่ให้มากจนเกินไป ไม่ให้น้อยจนฝืดเคือง ให้รู้จักประมาณในการใช้จ่าย เพราะการใช้จ่ายมีความสัมพันธ์กับการผลิตรายได้ และการแสวงหาการรู้จักพอประมาณ คือรู้จักพอดีในการใช้ชีวิต การรู้จักพอประมาณในการจ่ายทรัพย์ การดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญาพิจารณาถึงการดำเนินชีวิตในแต่ละวันไม่ใช้จ่ายตามแฟชั่น ค่านิยม เห็นเขามีรถคันใหม่ก็อยากได้ตามเขาทั้งที่เราไม่มีรายได้หรือเงินน้อยกว่าเขา เห็นเขาสร้างบ้านหลังใหญ่โต ก็อยากสร้างอย่างเขาทั้งที่เราไม่มีความจำเป็นในการสร้างบ้านหลังใหญ่โตอย่างนั้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ” ได้เล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาวิเคราะห์ถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และนำเอาทฤษฎีใหม่ของศาสตร์แห่งพระราชามาวิเคราะห์หาแนวทางสำคัญสำหรับยึดเหนี่ยวประกอบจิตใจให้อยู่หนทางแห่งความดีงาม ด้วยปัญญารู้เท่าทันโลก มีคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้อิทธิพลเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาหลักคุณธรรมที่ส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการดำเนินเศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยภาคสนาม (Field Research) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 18 รูป/คน และการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/คน โดยมีกระบวนการดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการทบทวนจากแนวคิด ทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อนำเสนอการดำเนิน เศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการวิจัยเรื่องนี้ที่ผู้วิจัยได้เลือกอย่างเจาะจง ประกอบไปด้วย 2.1) กลุ่มเป้าหมายหรือประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มพระสังฆาธิการในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 4 รูป กลุ่มที่ 2 กลุ่มเกษตรกรในเขตจังหวัด เพชรบูรณ์ จำนวน 14 คน 2.2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ (ผู้มีความรู้และประสบการณ์) ที่ให้ข้อมูลสำคัญทางด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 10 รูป/คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจงซึ่งประกอบด้วยเกษตรกร และผู้นำทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 8 รูป/คน พระสังฆาธิการ 2 รูป/คน ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน มีดังนี้ ขั้นที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูล เป็น การศึกษาเชิงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นที่ 2 กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยจากข้อมูลที่ได้ จากการวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นที่ 3 การหาแนวทางจากผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดเครื่องมือ ขั้นที่ 4 การลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยการสรุปและสังเคราะห์ ขั้นที่ 6 การสร้างองค์ความรู้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ใน ประเด็นแนวทางใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

สรุปผลการวิจัย

1. การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า

ขั้นที่ 1 มีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด โดยการปลูก พืชผักสวนครัวไว้กินเองและขายเพื่อเกิดรายได้ไว้ใช้จ่ายหมุนเวียนภายในครอบครัว หากเหลือก็ แจกจ่ายให้เพื่อนบ้านเพื่อสร้างความรักความสามัคคีในชุมชน จัดการใช้จ่าย โดยการจดบัญชี รายรับรายจ่าย เพื่อให้ทราบว่าเงินคงเหลือแต่ละเดือน หากเหลือมากก็เก็บออม หากเหลือน้อยก็ให้ ประหยัดมากขึ้นโดยเลือกใช้จ่ายของที่มีประโยชน์เริ่มต้นที่ตนเองและครอบครัว จากนั้นเมื่อตนเอง และครอบครัวอยู่สุขสบายแล้วจึงนำทรัพย์ไปช่วยเหลือสังคมใหญ่หรือประเทศชาติต่อไป หัวใจหลัก ของการจัดการโรคทรัพย์ก็คือการรู้จักวางแผนในการจัดการทรัพย์สมบัติหรือที่เรียกว่าการรู้จัก วางแผนทางการเงิน เพราะการรู้จักวางแผนทางการเงินในปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นทักษะที่มีความสำคัญ

ในการดำเนินชีวิต เพราะถึงแม้จะมีทรัพยากรสมบัติมากมายเพียงใดแต่ถ้าขาดการวางแผนทางการเงิน เช่นการวางแผนในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน การวางแผนในการออม และการวางแผนในการลงทุนก็อาจทำให้ทรัพยากรสมบัติหมดไปได้โดยง่ายเมื่อเกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคในการดำเนินชีวิต มีงานทำที่ดี มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ เกษตรกรไม่ต้องไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือบริการตามเมืองหลวงหรือหัวเมืองใหญ่ ๆ ของประเทศ เพราะว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ชุมชนแออัด นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาในด้านครอบครัวของเกษตรกรเอง ครอบครัวขาดความอบอุ่นเนื่องจากคนในวัยแรงงาน ต้องจากครอบครัวไปทำงานที่อื่น ทิ้งให้คนชราและเด็ก ๆ อยู่บ้านตามลำพัง สภาพเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น เด็ก ๆ ไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดา ขาดความอบอุ่นหรือปัญหาเด็กติดยาเสพติด ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาของครอบครัวของสังคม และประเทศชาติได้ เมื่อเกษตรกรเข้าร่วมทำเกษตรทฤษฎีใหม่จะทำให้เกษตรกรมีงานทำที่บ้านตนเอง มีเวลาอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะลดน้อยไป

ขั้นที่ 2 มีการรวมพลังกันตั้งกลุ่มร้านค้าสวัสดิการเพื่อให้เกษตรกรนำสินค้ามาขาย และเกิดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสังคม โดยกองกำลังเกษตรโยธิน เครือข่ายเบญจภาคี เครือข่ายลุ่มน้ำคือการสร้างกองกำลังเกษตรโยธิน หรือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติแนวคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม โดยผู้ผลิตขายสินค้าและมีการรวบรวมได้ราคาที่สูงกว่าราคาในท้องตลาดในระบบตลาดเก่า (ตีমানด์ และซัพพลายเป็นกำหนดราคา) ผู้บริโภคในระบบใหม่นี้จะได้รับสินค้าที่ปลอดภัยและมีราคาถูกกว่า รวมทั้งเป็นการรวมพลังเพื่อทำการผลิตสินค้าการเกษตรเป็นของฝากประจำตำบล อำเภอ จังหวัด (OTOP) ในระดับชุมชน ตำบล จังหวัด และมหภาคต่อไป เพราะว่าถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบจึงเกิดปัญหาวิกฤต 4 ประการ อันได้แก่ วิกฤเศรษฐกิจ ข้าวยากหมากแพง (Economic Crisis) ที่นำไปสู่วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ (Environmental Crisis) วิกฤตทางสังคมและโรคระบาดทั้งในคน สัตว์ พืช (Epidemic Crisis) วิกฤติจากความขัดแย้งลัทธิความเชื่อศาสนา แย่งชิงเอารัดเอาเปรียบวิกฤตความขัดแย้งทางการเมือง (Political Crisis) จนถึงขั้นก่อสงครามในการรวมกันเป็นเครือข่าย เมื่อเกษตรกรได้นำเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ในการบริหารจัดการทำให้เป็นระบบมากขึ้นเกษตรกรและผู้บริโภคมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันเพราะว่าเป็นสินค้าที่ปลอดภัยได้มาตรฐานส่วนราคาเป็นที่น่าพอใจและสามารถสร้างเครือข่ายออกสู่จังหวัดข้างเคียงได้

ขั้นที่ 3 มีการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ช่วยกันพัฒนา

คุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ให้มีหลากหลาย เช่น การมีเครือข่ายที่ได้รับการสนับสนุนและทำการค้าขายโดยตรงกับภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ธนาคาร หรือธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความต้องการอาหารที่ปลอดภัยของเครือข่าย ค่าขายกันโดยตรง ตัดพ่อค้าคนกลางแบบเก่าออก ใช้มาตรฐานของเราเอง “มาตรฐานไทย” ที่เป็นอิสระจากภาครัฐ เช่น มาตรฐานกรอ กสิกรรมไร้สารพิษอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มาตรฐานเกษตรทฤษฎีใหม่มาตรฐาน PGS มาตรฐานสากล (Earth Safe) เป็นต้น ภายใต้แนวคิดที่ว่า “ใครจะซื้อสินค้าไทยต้องใช้มาตรฐานไทย” จึงจะขายให้ โดยสินค้ามีคุณธรรมกำกับ ขายให้กับคนไทยก่อน ตามมาด้วยประเทศในอาเซียน และถึงจะขายให้กับประเทศอื่น ๆ ที่ไกลออกไป เพราะว่าเกษตรกรขาดความรู้เรื่องการสื่อสารกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ มาสนับสนุนการจำหน่ายสินค้าอย่างเป็นระบบที่ถูกต้อง จึงทำให้สินค้าของเกษตรกรจำหน่ายได้เฉพาะพื้นที่ใกล้เคียงทำให้สินค้าล้นตลาดและทำให้ราคาตกต่ำ เกษตรกรบางรายขาดทุนและไม่อยากทำเกษตรต่อไป เมื่อมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนมาอบรมเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ทำให้เกษตรกรมีความสนใจและได้เข้าร่วมการอบรมตลอดหลักสูตร ทั้ง 3 ชั้น จึงทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจและเริ่มปรับแก้ไขบางส่วนของที่ขาดไปเอาแนวใหม่เข้ามาพัฒนาและผสมผสานกับความรู้เดิมจึงทำให้เกษตรกร มีแหล่งจำหน่ายสินค้า มีตลาดรองรับ มีการรับประกันราคาสินค้า เกษตรกรยุคใหม่มีความมั่นคงในอาชีพของตนเอง โดยเป็นผู้ทำเองและขายเองสามารถสร้างรายได้มากขึ้นเห็นได้ชัดเจนเกิดเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะมาศึกษาดูงานต่อไป

2. หลักคุณธรรมที่ส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า หลักโภควิภาค 4 มีส่วนคล้ายคลึงกันกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การจำแนกทรัพย์เป็นส่วน ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานที่แตกต่างคือ โภควิภาคต้องนำหลักพุทธธรรมหลายประการมาประยุกต์ใช้ ส่วนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกำหนดพื้นที่ใช้สอยอย่างชัดเจนแล้วดำเนินการนั้น ด้านเป้าหมายมีส่วนคล้ายคลึงกัน คือมุ่งให้เกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิตที่มั่นคง ให้อำนาจเป็นอิสระ แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงกับโภควิภาค 4 มีหลักการและเป้าหมายคล้ายคลึงกัน เกษตรกรได้นำหลักหลักโภควิภาค 4 มาใช้กับชีวิตประจำวัน ทำให้ทราบว่า ก่อนหน้านี้การดำเนินชีวิตของการทำเกษตรก็ทำตามเกิดโดยไม่ได้คำนึงถึงสิ่งใดแต่พอได้เรียนรู้หลักธรรมแล้วได้นำมาประยุกต์ใช้ด้วยกันทำให้รู้จักการแบ่งของรายได้ว่าแต่ละจำนวนเอาไว้ใช้ส่วนใดบ้าง เช่น ส่วนหนึ่ง แบ่งเป็นหนึ่งส่วนสำหรับใช้สอย 2 ส่วน สำหรับใช้ประกอบภาระงาน และอีกหนึ่ง

1) แบ่ง 1 ส่วน สำหรับใช้สอยสิ่งที่เป็นประโยชน์เช่น เลือกซื้อเสื้อผ้า ต้องใช้ได้หลายงานและสะดวกสบาย การทำโต๊ะม้านั่งต้องแข็งแรงทนทาน สีสันสวยงามน่ามอง หรือการ

ตกแต่งบ้านต้องคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยของบุคคลในบ้านใช้งานง่าย บ้านเป็นสัดส่วน และเกิดคุณค่าแห่งจิตใจ รักและห่วงหาในของใช้สอยในแต่ละชิ้นงาน

2) แบ่ง 2 ส่วน สำหรับใช้ประกอบการงานหรือการลงทุน ส่วนที่ 1 นำมาใช้ในการประกอบอาชีพ อาทิประกอบอาชีพปลูกพืชผัก ตะใคร้โหระพา หอม กระเทียม ถั่วฝักยาว พริก เลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์ เลี้ยงไก่พันธุ์เนื้อและพันธุ์พื้นบ้าน ทำนา ปลูกมะม่วง เลี้ยงปลาในสระน้ำ เลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ด ปลูกต้นกล้วย มะม่วง เป็นต้น ส่วนที่ 2 เป็นการนำเงินมาใช้ลงทุนในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ตั้งแต่การวางแผน สถานที่เลี้ยงพันธุ์สัตว์ จัดซื้อเมล็ดพันธุ์ การไถ การทำแปลง เครื่องมือทางเกษตร การปลูก การบำรุงด้วยวัคซีน การเก็บผลผลิต การนำเสนอสินค้า การขนส่งหรือการเก็บรักษาสินค้าที่ผลิตในฟาร์ม การแปรรูปสินค้า การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ สิ่งเหล่านี้ต้องพิจารณาถึงการลงทุนและต้องใช้เงินในการลงทุน

3) แบ่ง 1 ส่วน เก็บเงินออมไว้ใช้ยามจำเป็น เมื่อเกิดอุบัติเหตุ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย นั่นคือเงินออมไว้ใช้ยามฉุกเฉิน วิธีเก็บเงินออม ดังนี้ 3.1) กำหนดเป้าหมาย บางคนเก็บ 25 เปอร์เซ็นต์ 3.2) เก็บออมก่อนใช้ 3.3) เปิดบัญชีเงินฝาก ฝาก 25 เปอร์เซ็นต์ของยอดขาย 3.4) เงินฝากกระปุก เก็บเศษเงินหยอดกระปุก 3.5) ทำบัญชีรายรับรายจ่าย

เกษตรกรได้ศึกษาและได้นำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ มาใช้ในชีวิตทำให้เกษตรกรมีความพอประมาณในทุกด้านในปัจจุบัน 4 และเลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ฟุ่มเฟือย แบ่งให้เหลือเก็บไว้ จะทำอะไรต้องใช้ปัญญาให้มากในการพิจารณาและให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษ เป็นคนที่มีจิตใจดีรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนรู้จักแบ่งปันคนในสังคม การใช้จ่ายมีความระมัดระวังมากขึ้นและได้เก็บไว้ใช้ยามฉุกเฉินด้วย สุดท้ายได้รู้จักแยกแยะคบแต่คนดีเป็นมิตร ห่างจากอบายมุขทั้ง 6 และเป็นคนทันสมัยรู้จักใช้โซเชียลมีเดียให้เกิดประโยชน์ เพราะว่าก่อนหน้านั้นเกษตรกรไม่รู้จักหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะและไม่ได้นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตเลย จึงทำให้การใช้ชีวิตและการทำการเกษตรแบบลุ่ม ๆ ดอน ๆ หาจุดหมายปลายทางไม่ถูก เช่น เรื่องการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยตามใจตัวเอง ไม่รู้จักการแบ่งปันคือ เห็นแก่ตัวไม่ยอมเข้าสังคมเลยไม่รู้ว่่าเพื่อนที่เราคมนจะนำพาไปในสิ่งที่ดี คือตกเย็นก็ตั้งวงสุรา จึงเกิดปัญหาตามมาคือรายรับไม่พอรายจ่าย มีการทะเลาะวิวาทภายในครอบครัว เวลาคนในครอบครัวเจ็บป่วยก็ต้องกู้หนี้ยืมสิน ดอกเบี้ยเท่าต้น เป็นอยู่อย่างนี้ตลอดมา

เศรษฐกิจพอเพียงกับอริยบท 4 คุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จ

1. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่ใฝ่ใจรัก และกระทำสิ่งนั้นอยู่เสมอปรารถนาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น มีความเต็มใจทำ มีใจรักที่จะทำ ใฝ่รักมุ่งมั่นอยู่เสมอ

2. วิริยะ ความเพียร คือ ความขยัน หมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอย ขยันทำสิ่งนั้น ๆ ด้วยความเต็มใจ

3. จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ ทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิต ผูกไป อุทิศตัวอุทิศใจในสิ่งที่ทำ ตั้งใจทำมีใจจดจ่อ ทำด้วยความผูกใจ ผูกใจ จดจ่อเป็นสมาธิ

4. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทบทวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบ ตรวหาเหตุผล ตรวจสอบ วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เข้าใจ มีความรู้ความสามารถในสิ่งที่ทำ

หลังจากเกษตรกรได้นำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการเกษตรทำให้เป็นคนใจเย็นขึ้นมีความคิดหรือการกระทำเป็นอุเบกขา ฟังหูไว้หูพิจารณาอย่างท้อแท้ก่อนตัดสินใจทำอะไร เช่น จะทำการเกษตรจะต้องมีเป้าหมายและมีความตั้งใจทำทุกสิ่งพอประมาณตามอัตภาพของตน คือ ค่อยทำ ค่อยเป็นค่อยไป สิ่งใดได้ผลแล้วค่อยเพิ่มหรือขยายขึ้น ไม่ลงทุนเลยทีเดียวคิดด้วยเหตุผลรอบคอบ และคำนึงถึงผลกระทบจากสิ่งต่าง ๆ เช่น ฝนตกน้ำท่วม ฝนแล้ง แมลงศัตรูพืช เพื่อที่จะได้หาทาง หรือวิธีป้องกันได้อย่างถูกต้อง และผู้บริโภคจะเป็นอันตรายไหม เป็นผู้ให้ด้วยความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ มีความสุขกับสิ่งที่ทำผลผลิตออกมาเป็นที่พอใจ ซึ่งก่อนหน้านี้เกษตรกรเป็นคนใจร้อนว่าไม่ฟังความคิดของคนอื่นเอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่และไม่ยอมรับกับสิ่งใหม่ ๆ ทำการเกษตรไปวัน ๆ ไม่มีเป้าหมายและทำทุกอย่างไม่ว่าทำอะไรได้ราคาดีก็ทำกับเขาหมดไม่คิดพิจารณาเรื่องราคาจะเป็นอย่างไรและทำที่หลาย ๆ ไร่ จึงเอาไม่ทันมีคณงานน้อยเป็นสาเหตุผลผลิตออกไม่ทันตามตลาดถึงจะตันก็ราคาต่ำเพราะว่าทำแต่ละอย่างจำนวนมากและทุกคนทำเหมือนกันหมด ขาดการวางแผนเรื่องการตลาด จึงทำให้เกษตรกรขาดทุนเป็นหนี้สินล้มตัวบางรายถึงกับฆ่าตัวตาย

3. การนำเสนอแนวทางการดำเนินเศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า การบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร เป็นหลักในการทำงาน โดยเฉพาะในด้านการผลิตเพราะเป็นธรรมชาติสอดคล้องกับการเกษตร ผลจากการบูรณาการ ทำให้สมาชิกเกษตรกรสามารถอุ้มชูตัวเองได้ สามารถดำรงอยู่อย่างไม่เดือดร้อน มีพอกินพอใช้ มีความสุขจากการทำการเกษตร มีอาหารที่พอเพียง ทำให้ครอบครัวมีความสุขสงบเป็นปกติสุขพ้นจากความเป็นหนี้สิน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต แบบพอมีพอกินเป็นสัมมาอาชีวะเป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงพัฒนาไปสู่การกินดีอยู่ดี วิธีการแนวคิดเป็นแนวคิดที่มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้จักตนเอง ฟังตนเอง พอเพียง พอประมาณ ไม่โลภมาก ไม่ประมาท มีเหตุผลในการดำเนินชีวิต ความรู้จักพอประมาณได้เริ่มจากสมมติฐานภายใต้จิตสำนึกในตัวเอง และเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ตามหลักปฏิบัติที่คำนึงถึงหลักศีลธรรมใน

การประกอบสัมมาอาชีพ โดยใช้สติปัญญาควบคุมความอยากและกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิตไปสู่การมีคุณภาพและมีชีวิตแบบอิสระ หลักธรรมมีบทบาทเด่นชัดในการส่งเสริมและพัฒนาสัมมาทิฐิเป็นอย่างมาก หลักธรรมมีคำอธิบายและแนวทางเสนอแนะต่อการพัฒนาการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และการพัฒนาชีวิตในทุกระดับจนถึงระดับสูงสุดและเอื้อให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่เกษตรกรพึงได้จากการเรียนรู้นั้น ๆ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

อภิปรายผลการวิจัย

1. การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรนั้นคือ เมื่อเกษตรกรได้ดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ตัวเองและสังคมมี ชีวิตที่ยั่งยืน และได้พัฒนาด้านจิตใจ และปัญญา โดยการทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินสมบัติ ใช้จ่ายแต่พอเหมาะแก่ฐานะ เมื่อมีงานทำแล้วต้องรู้จักประมาณในการใช้จ่าย รู้จักแบ่งปันแก่เพื่อนบ้านสังคมบุญโดยการทำทาน ซึ่งสิ่งที่สำคัญคือมีคุณภาพที่ดีและเจริญก้าวหน้า ดำเนินชีวิตอย่างปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับสายยุทธ์ รัตนวิสิทธิ์พันธ์ (2551) พบว่า การนำหลักแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตาม แนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 ไปปรับบูรณาการในการดำเนินชีวิตและ ประกอบอาชีพของตนเอง โดยมีผลของการประยุกต์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) การออมทรัพย์ในครัวเรือนของตน 2) การทำเกษตรไร่นาสวนผสม และเกษตรผสมผสาน 3) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร 4) การทำเครื่องจักสาน 5) การปลูกไม้ไผ่เลี้ยง 6) การเพาะเห็ดฟางและเห็ดชนิดอื่น ๆ 7) การเลี้ยงจิ้งหรีดเพื่อส่งขายทำให้เกิดรายได้ภายในครอบครัว

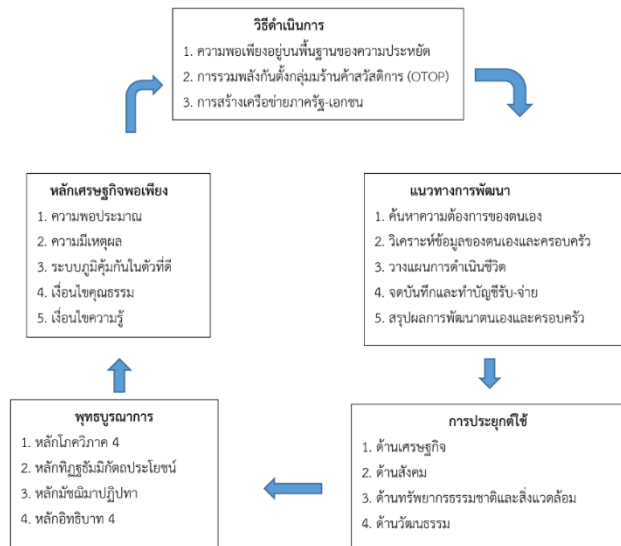
2. หลักคุณธรรมที่ส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า เมื่อเกษตรกรได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมแล้ว นำมาเป็นแนวทางการในการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืน และได้นำหลักธรรมมาพัฒนาตนเองและทำให้ครอบครัวและสังคม เป็นผู้มีความรัก ความเมตตา ความเสียสละและการให้อภัย ตั้งใจทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ทำให้มีชีวิตและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สามารถที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) (2562) ได้กล่าวถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการส่งเสริมที่ยั่งยืน (SDGs) ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบการส่งเสริมที่สอดคล้องกับภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนาปรากฏชัดอยู่ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยมาหลายทศวรรษ แล้วจนกระทั่งสภาพส่งเสริมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้อัญเชิญไปเป็นปรัชญานำในการ

จัดทำแผนส่งเสริมเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ตั้งแต่ ค.ศ. 2002 (พ.ศ. 2545) เป็นต้นมา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมไว้ 4 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม การส่งเสริมที่ยั่งยืนต้องสามารถสร้างความสมดุลให้การดำเนินชีวิต

3. การนำเสนอเศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ครอบครัวมีอยู่ มีกิน ไม่ขาดแคลน คนในครอบครัวไม่ทิ้งบ้านเรือนเพื่อไปหางานทำในต่างถิ่น คนในชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคีกัน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ระบบเศรษฐกิจในประเทศมีความเข้มแข็ง เป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง ไม่ผลิตเพื่อขายหรือส่งออกอย่างเดียว เมื่อมีปัญหาด้านเศรษฐกิจอย่างที่ผ่านมาประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบน้อยเพราะเกษตรกรที่บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสามารถผลิตสินค้าใช้เองได้ ทำให้เกษตรกรมีหลักในการปรับปรุงและพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพระมหามิตร ฐิตปัญโญ (วันยาว) (2547) พบว่า การจัดระบบโครงสร้างการผลิตที่ตอบสนองการบริโภคบนพื้นฐานการพึ่งตนเองตามแนวทฤษฎีใหม่ คือ ขั้นตอนที่ 1 พึ่งตนเองระดับครอบครัว ด้วยการจัดสรรพื้นที่และแหล่งน้ำให้เหมาะสมกับการผลิต ขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มระดับชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์ ขั้นตอนที่ 3 ธุรกิจชุมชน ขยายโครงสร้างการผลิตและการค้าร่วมกับภาครัฐและเอกชนเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมและส่งออก ส่วนที่เหมือนกัน คือ มติทางจริยธรรมและสังคม ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกแห่งการพึ่งตนเอง ความสัมพันธ์ในชุมชน มีการรวมกลุ่ม การแบ่งปันเหล่านี้นับบอกถึงจริยธรรมที่สังคมต้องมี ต้องปฏิบัติร่วมกัน คือ การเสียสละ และความสามัคคีกันเป็นคุณสมบัติของปัจเจกบุคคลที่สามารถส่งเสริมศักยภาพ และยกระดับคุณธรรมตนเองได้

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ” ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็น การวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีการค้นคว้าเอกสาร วิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน และมีการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับบุคคลผู้มีความรู้และประสบการณ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 9 รูป/คน ทำให้ได้องค์ความรู้ โดยสามารถนำเสนอเป็นภาพจำลองได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เศรษฐกิจพอเพียงเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า แนวทางการพัฒนา มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 วิธีดำเนินการ โดยการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเองและขายเพื่อเกิดรายได้ไว้ใช้จ่ายหมุนเวียนภายในครอบครัว หากเหลือก็แจกจ่ายให้เพื่อนบ้านเพื่อสร้างความรักความสามัคคีในชุมชน ขจัดการใช้จ่ายโดยการจดบัญชีรายรับรายจ่าย เพื่อให้ทราบว่าเงินคงเหลือแต่ละเดือน หากเหลือมากก็อดออม หากเหลือน้อยก็ให้ประหยัดมากขึ้นโดยเลือกใช้จ่ายของที่มียอดเริ่มต้นที่ตนเองและครอบครัวการมีคุณธรรมประจำใจ สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อตนเองและสังคม

ขั้นที่ 2 หลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยกองกำลังเกษตรโยธิน เครือข่ายเบญจภาคี เครือข่ายลุ่มน้ำคือการสร้างกองกำลังเกษตรโยธิน หรือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติแนวคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ในชุมชน โดยผู้ผลิตขายสินค้าและมีการรวบรวมได้ราคาที่สูงกว่าราคาในท้องตลาดในระบบตลาดเก่า (ดีมานด์ และซัพพลายเป็นกำหนดราคา) ผู้บริโภคในระบบใหม่นี้จะได้รับสินค้าที่ปลอดภัยและมีราคาถูกกว่า รวมทั้งเป็นการรวมพลังเพื่อทำการผลิตสินค้าการเกษตรเป็นของฝากประจำตำบล อำเภอ จังหวัด (OTOP) ในระดับชุมชน ตำบล จังหวัด และมหภาคต่อไป

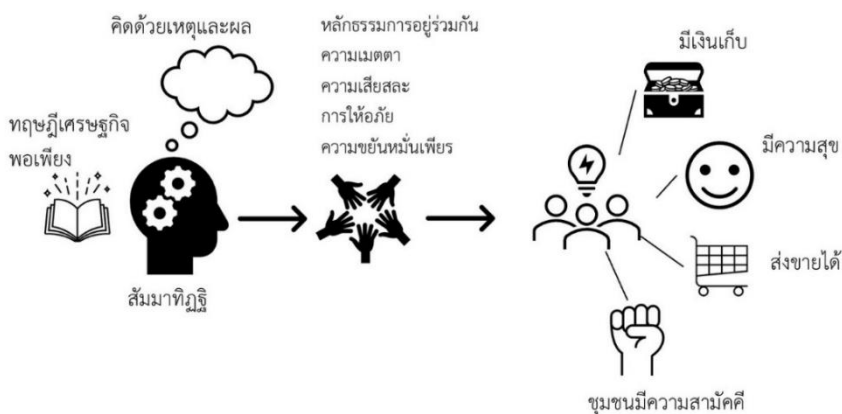
ขั้นที่ 3 พุทธบูรณาการ การมีเครือข่ายที่ได้รับการสนับสนุนและทำการค้าขายโดยตรงกับภาคอุตสาหกรรม หุ่นใหญ่ ธนาคร หรือธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความต้องการอาหารที่ปลอดภัยของเครือข่าย ค้าขายกันโดยตรง ตัดคนกลางแบบเก่าออก ใช้มาตรฐานของเราเอง “มาตรฐานไทย” ที่

เป็นอิสระจากภาครัฐ เช่น มาตรฐานกรอ กลีกรรมไร้สารพิษอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มาตรฐานเกษตรทฤษฎีใหม่มาตรฐาน PGS มาตรฐานสากล (Earth Safe) เป็นต้น

ขั้นที่ 4 แนวทางการพัฒนา ทุกคนมีความต้องการที่ประสบความสำเร็จในชีวิต โดยเฉพาะคนไทยที่อยู่ในประเทศไทยนั้น ยังมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ทรงชี้แนะและมอบแนวทางในการดำรงชีวิตในทางสายกลางที่สมดุล คือ มีความพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน ภายใต้งเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ที่เรียกว่า เศรษฐกิจพอเพียง ชีวิตความเป็นอยู่ของคนเกี่ยวข้องกับทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและอื่น ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานที่แต่ละคนมีระดับความต้องการไม่เท่ากัน เพราะแต่ละคนย่อมมีโอกาสของการพัฒนาการที่แตกต่างออกไป ในขณะเดียวกันด้านสังคมเริ่มต้นจากการดำรงชีวิตจะมองถึงความสามารถในการพึ่งตนเอง ความร่วมมือของคนในครอบครัวและคนรอบข้าง สมาชิกในสังคมยอมรับ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต เป็นต้น

ขั้นที่ 5 การประยุกต์ใช้การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ต้องคำนึงถึง 4 มิติ ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ	ลดรายจ่าย / เพิ่มรายได้ / ใช้ชีวิตอย่างพอควร / คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ / มีภูมิคุ้มกัน / ไม่เสี่ยงเกินไป / การเฝ้าระวังเลือกสำรอง
ด้านสังคม	ช่วยเหลือเกื้อกูล / รู้รักสามัคคี / สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ / เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้ค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด / ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด
ด้านวัฒนธรรม	รักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย / เห็นประโยชน์และคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น / รู้จักแยกแยะและเลือกรับวัฒนธรรมอื่น ๆ

ภาพที่ 2 ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส) ควรจัดโครงการหรือสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบผสมผสานโดยให้เกษตรกรได้เข้ารับการอบรมในโครงการเพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการปฏิบัติและเกิดการสร้างอาชีพในชุมชนสืบไป
2. องค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดตั้งร้านค้าในชุมชนเพื่อให้เกษตรกรนำสินค้าแปรรูปมาขายเพื่อเป็นของฝากประจำตำบล (OTOP) และเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนของเศรษฐกิจของกลุ่มเกษตรกรเพื่อให้เกิดการสร้างงานและสร้างอาชีพในชุมชนและเป็นแบบอย่างให้กับลูกหลานได้เป็นแนวทางการสร้างอาชีพต่อไป
3. หน่วยงานของรัฐควรสนับสนุนจัดโครงการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบผสมผสานโดยมีงบประมาณให้กลุ่มเกษตรกรได้กู้ยืมในการลงทุนและมีการจัดอบรมให้ทราบถึงแนวทางในภาคปฏิบัติเพื่อให้เกิดการสร้างงานและสร้างอาชีพในชุมชนให้กับเกษตรกรได้เป็นแนวทางอาชีพที่ยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2562). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสิริวัฒนภักดี บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน).
- พระมหามิตร จิตฺตปลฺโย (วันยาว). (2547). *ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. (2542). *จิตวิทยาตามแนวพระราชดำริ*. กรุงเทพฯ : คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- สายยุทธ์ รัตนวิสิทธิ์พันธ์. (2551). *หลักพุทธธรรมในการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาเกษตรกรชาวบ้านบ้านหนองบัวดีหมี ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (สำนักงานกปร.). (2555). *จอมปราชญ์แห่งการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).